

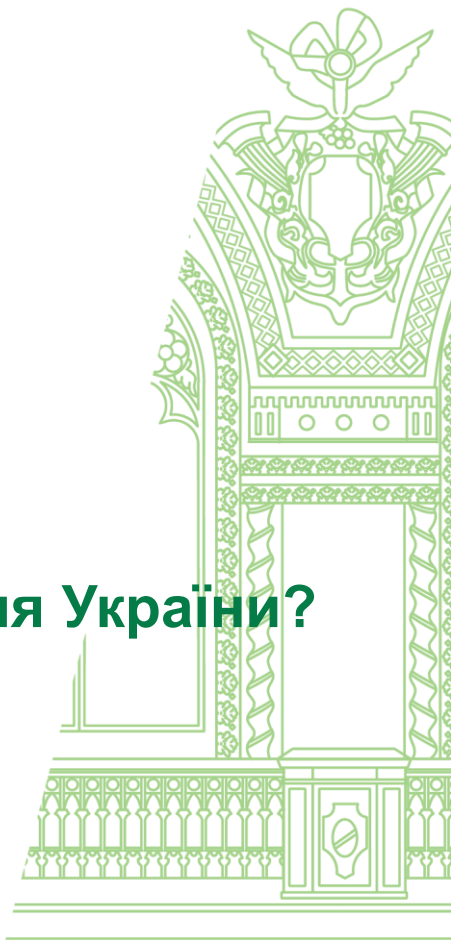

Національний
банк України

Чи дає залежність свободу вибору: friend-shoring для ЄС – можливості для України?

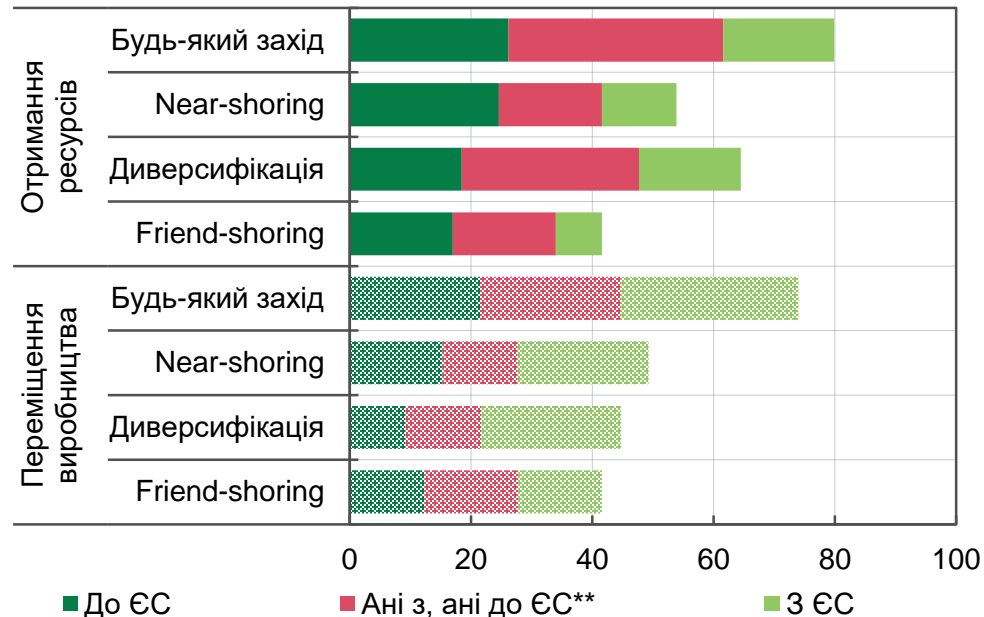
Інна Співак

Д.е.н., начальник відділу аналізу міжнародної економіки
Департамент монетарної політики та економічного аналізу

Дедалі більше великих компаній планує переміщення виробництва та зміну постачальників у наступні п'ять років

Планові заходи* на наступні 5 років, % компаній

* За опитуванням ЄЦБ провідних (транснаціональних) компаній Єврозони (~5% ВВП) у липні-серпні 2023 року.

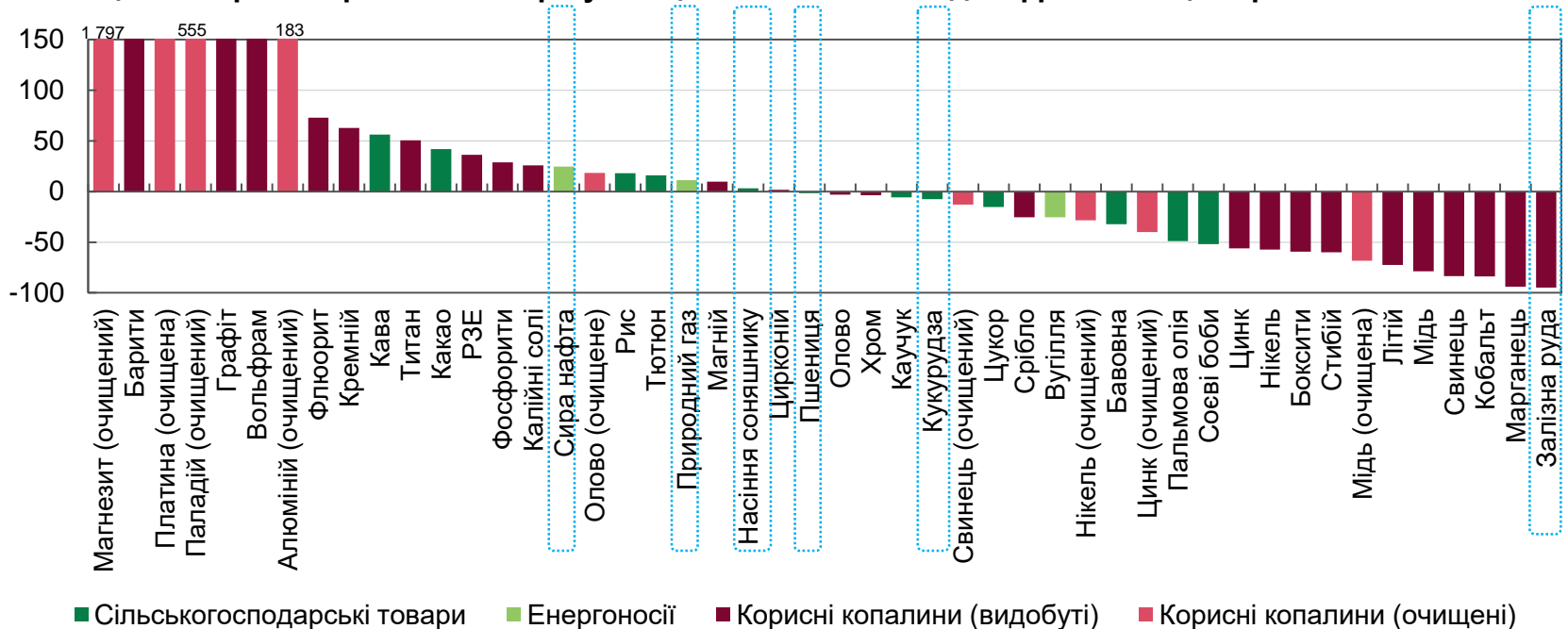
** Відповіді компаній, які не виявили наміру переміщення виробництва до ЄС або з нього.

Джерело: ЄЦБ.

- Основними стимулами переносити виробництво до ЄС є геополітичні ризики і кліматичні зміни, а з ЄС – ринки праці (витрати, кваліфікація і пошук працівників), енергоносії, географія продажів

Товарні ринки особливо чутливі до фрагментації через концентрацію виробництва та низьку взаємозамінність

Зміна цін на окремі сировинні товари у блоці США-ЄС+ внаслідок фрагментації торгівлі

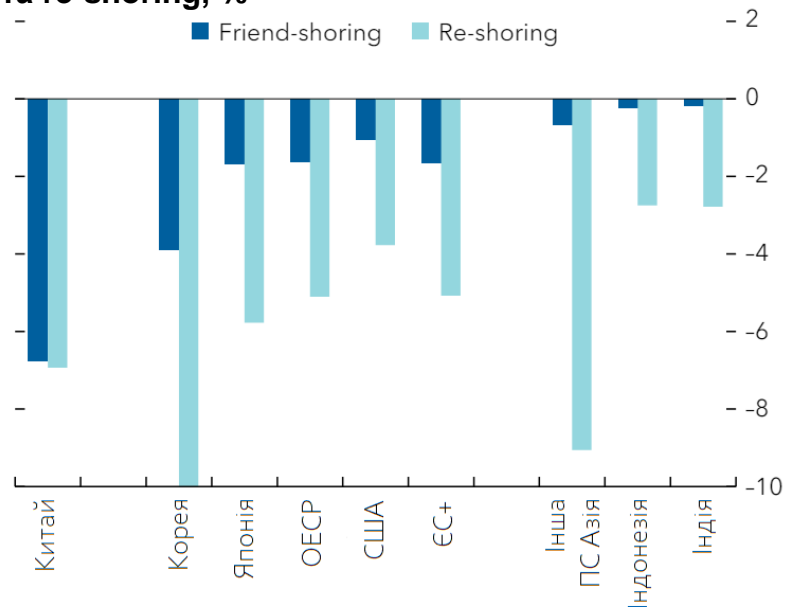

Блок США-ЄС+ включає країни, що засудили вторгнення росії в Україну при голосуванні в ООН у 2022 році.
Джерело: [IMF WEO October 2023](#).

- Завдяки часто компенсуючим один одного впливам на чистих виробників і чистих споживачів товарів, на світовому рівні економічні втрати порівняно незначні
- Найбільше вразливими до фрагментації торгівлі сировиною (при її поділі на два блоки) є країни з низьким рівнем доходу через їх залежність від імпорту сільськогосподарської продукції

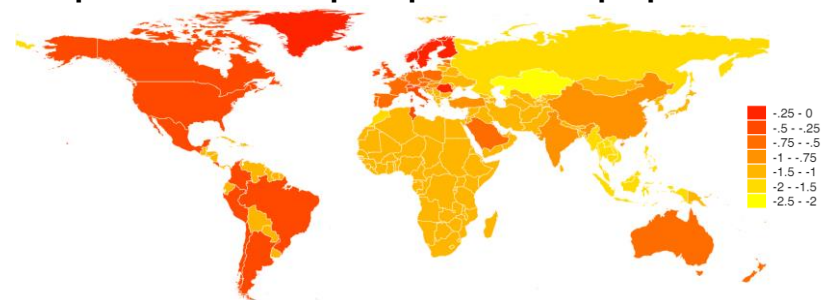
Переформатування ланцюгів постачання, з огляду на вимоги національної безпеки, може призводити до економічних втрат

Потенційні втрати ВВП від сценаріїв friend-shoring та re-shoring, %

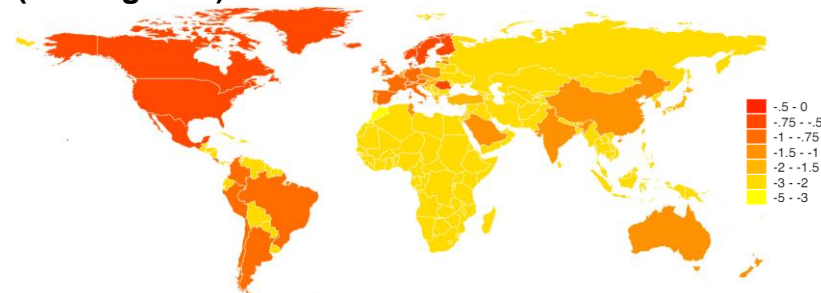

ЄС+ – ЄС і Швейцарія, ПС Азія – Південно-східна Азія.
Джерело: розрахунки МВФ.

Скорочення ВВП через зростання тарифів на 20%

Скорочення ВВП після зростання вартості торгівлі (iceberg cost) між блоками на 20%

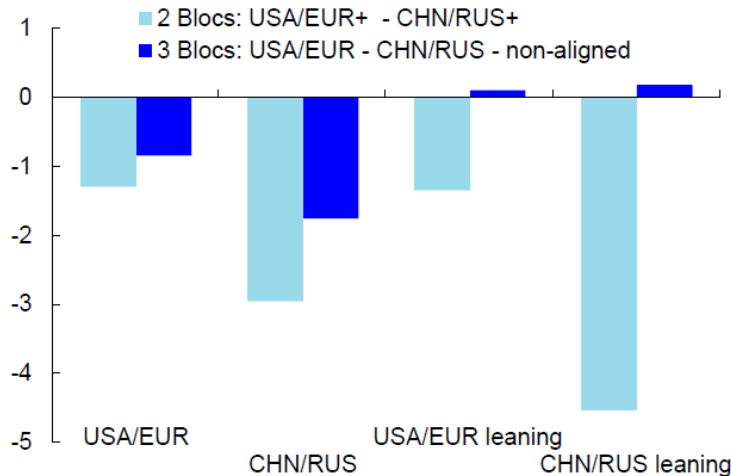

Джерело: Javorcik et al. (2022).

- Чим глибша фрагментація та більш обмежене поширення технологій, тим вища оцінка втрат ВВП ([Aiyar et al., 2023](#)). Негативний вплив матиме і обмеження на торгівлю сировиною

Однак окремі країни, зайнявши позицію геополітичної нейтральності, можуть збільшити обсяги торгівлі та інвестицій

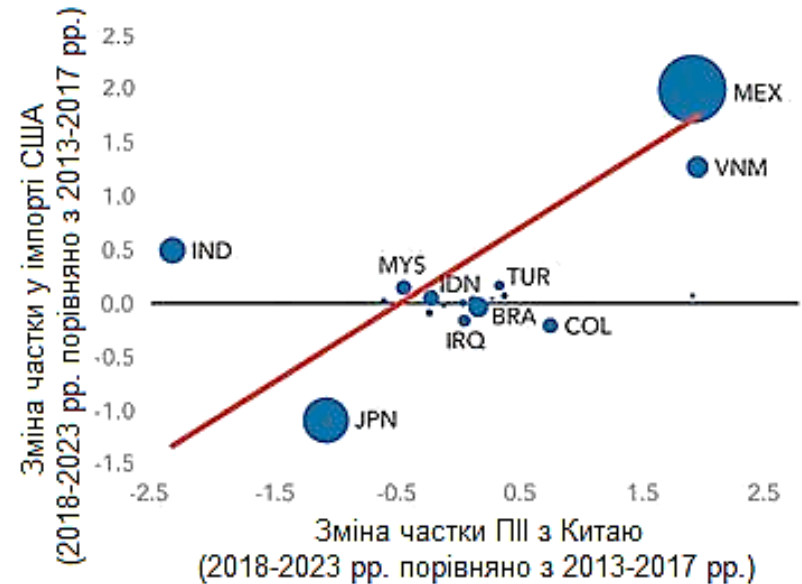
Відхилення ВВП від базового рівня у сценаріях фрагментації, %

У 2-блоковому сценарії країни поділені за голосуванням в ООН щодо вторгнення росії. У 3-блоковому сценарії вся торгівля між Китаєм/Росією та США/ЄС припиняється, але решта країн продовжують торгувати з усіма.

Джерело: розрахунки МВФ.

Зміна частки ПІІ з Китаю та частки у імпорті США для окремих позаблокових країн, в.п.

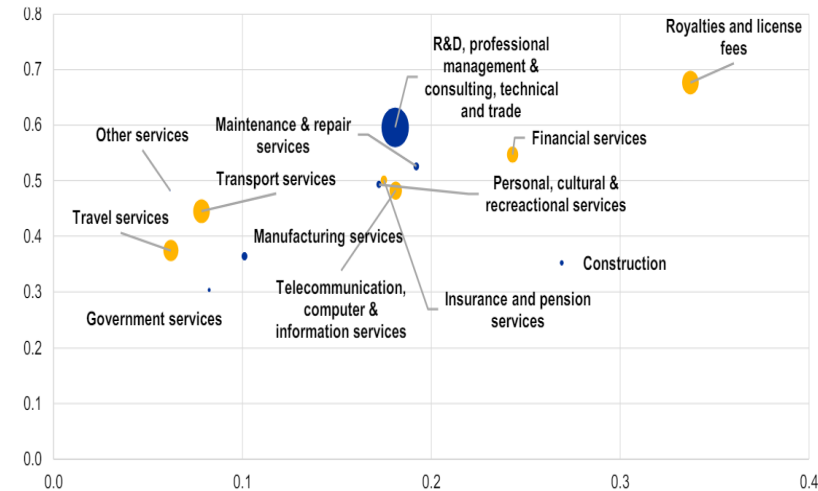
Джерело: [Gopinath \(2024\)](#).

- Примушення країн відмовитися від геополітичної нейтральності суттєвіше скорочує глобальне виробництво і потенційний ВВП цих країн ([Bolhuis et al., 2023](#); [Cerdeiro et al., 2021](#))
- Натомість стратегічна невизначеність щодо довгострокового збереження геополітичної нейтральності (із 50% ймовірністю приєднання до блоку), за [оцінками МВФ](#), нівелює її користь через низькі інвестиції з обох блоків

У сфері послуг основними постачальниками ЄС були США і Великобританія, а також офшорні фінансові центри

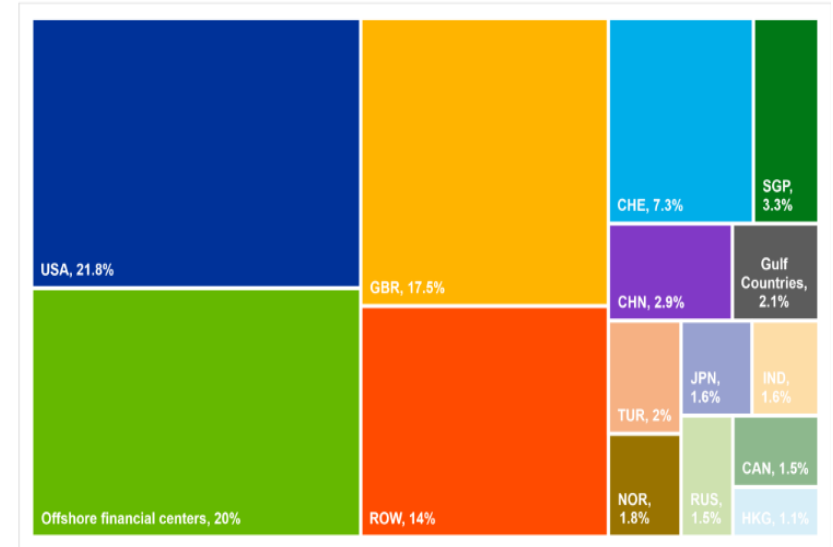
Концентрація та важливість імпорту послуг в ЄС з-поза ЄС (2019)

(x-axis: Herfindahl-Hirschman Index (CDI1); y-axis: scarcity of extra-EU imports (CDI2))

Примітки: горизонтальна вісь показує індекс Герфіндаля-Гіршмана як міру концентрації імпорту послуг з-поза ЄС (CDI1). Вертикальна вісь показує важливість імпорту з країн поза ЄС (CDI2). Розмір бульбашки відображає частку імпорту. Жовті бульбашки позначають стратегічні сектори. Джерело: розрахунки ЄЦБ на даних Eurostat ITS.

Основні торгові партнери ЄС у імпорті послуг у вибраних секторах (2019)

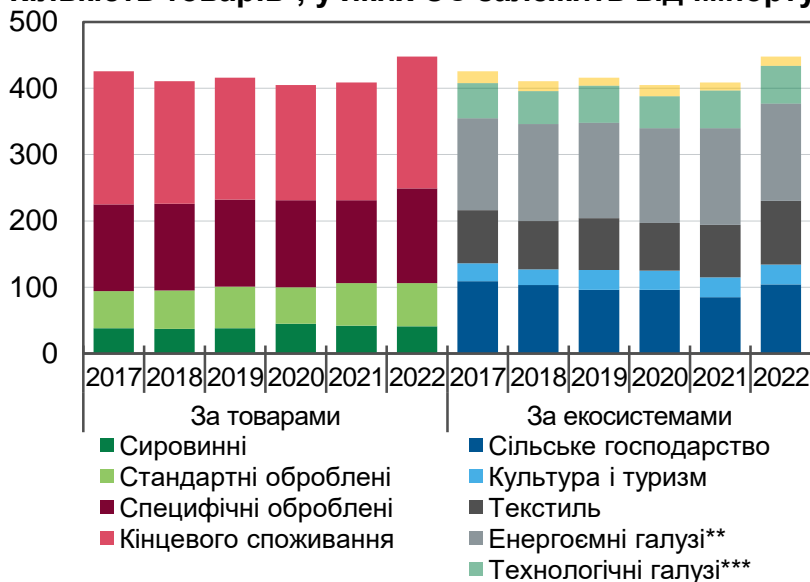

Дослідження та розробки, професійне управління та консалтинг, транспорт, подорожі, фінанси, страхування, комп'ютерні та інформаційні послуги, а також роялті та ліцензійні збори.

Джерела: розрахунки ЄЦБ на даних Eurostat ITS та BPM6.

ЄС пересвідчився у цінності сталого доступу до ключових ресурсів чи виробничих компонентів чи не найбільше серед АЕ

Кількість товарів*, у яких ЄС залежить від імпорту

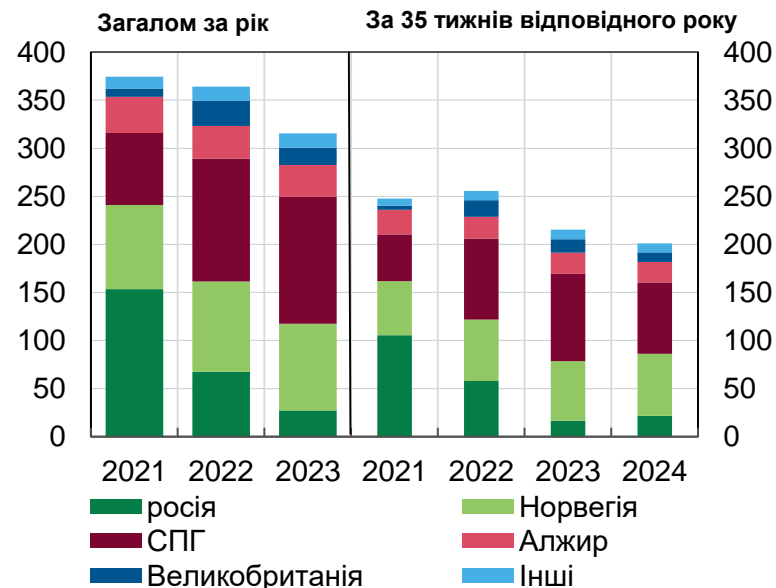

* За індикаторами критичної залежності та визначеннями екосистем Єврокомісії, класифікацією ВЕС Rev.5.

** Вкл. видобування. *** Цифрова, електронна, оборонна і авіакосмічна, транспортна екосистеми, відновлювана енергетика і будівництво.

Джерело: розрахунки НБУ на даних ВАСІ-СЕРІІ.

Імпорт природного газу до ЄС за походженням, млрд м³

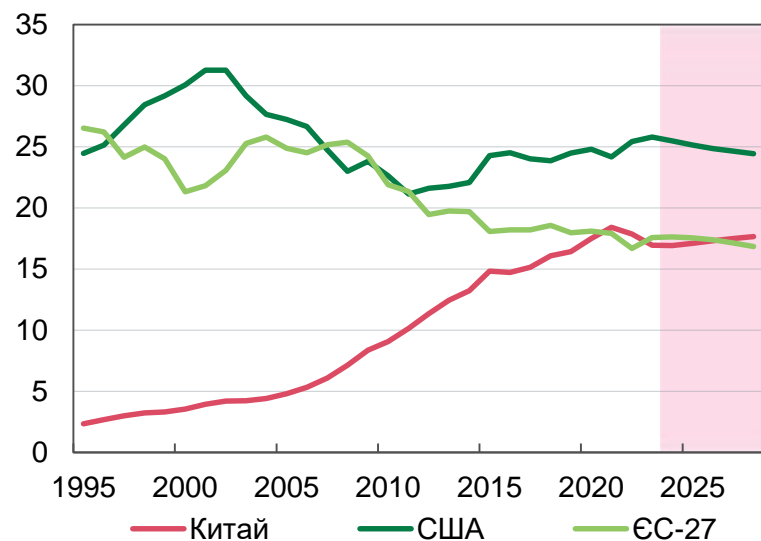

Джерело: Bruegel (росія, Норвегія, Алжир – трубопровідний).

- Інфраструктура Європи витримала скорочення поставок російського газу на майже 70% р/р

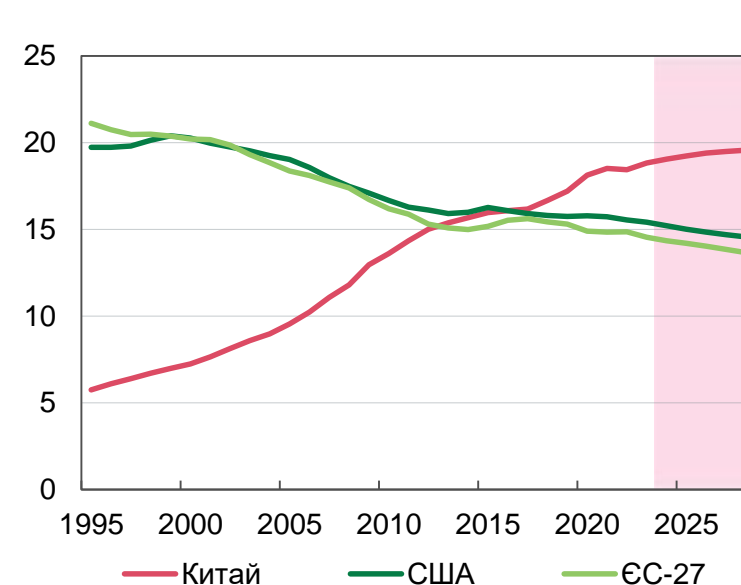
Внесок ЄС у глобальне зростання скорочується

Частка країн у світовому ВВП за поточними цінами та обмінними курсами, %

Джерело: МВФ, WEO, 2023.

Частка країн у світовому ВВП за паритетом купівельної спроможності, %

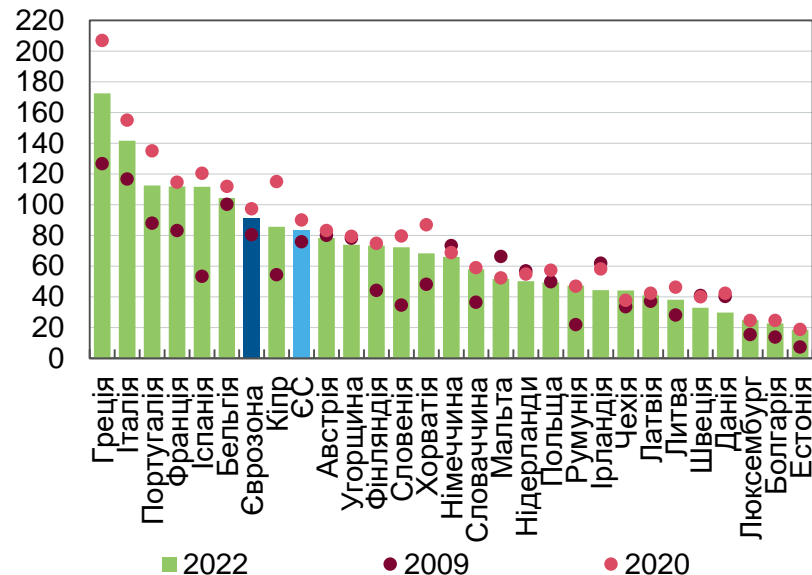
Джерело: МВФ, WEO, 2023.

- Причина – ЄС останні десятиліття знаходиться під впливом перманентних криз

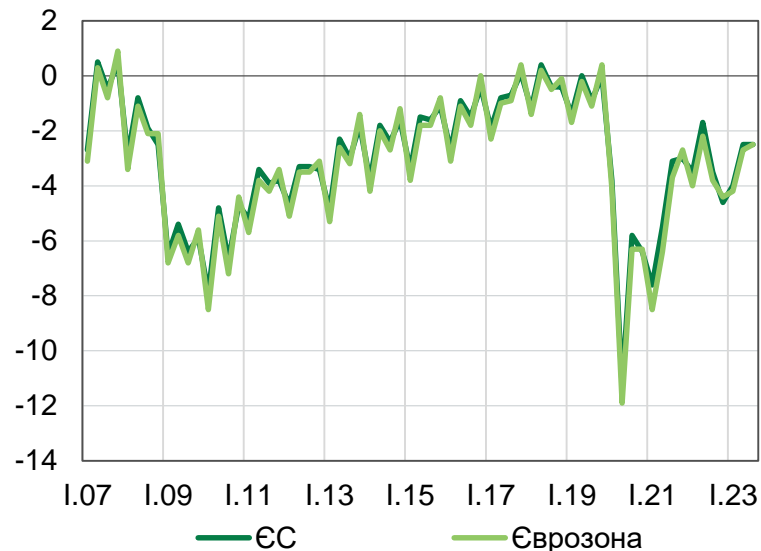
ЄС останні десятиліття знаходиться під впливом перманентних криз

Державний борг на кінець року, % ВВП

Джерело: Eurostat.

Дефіцит/профіцит СЗДУ, % ВВП

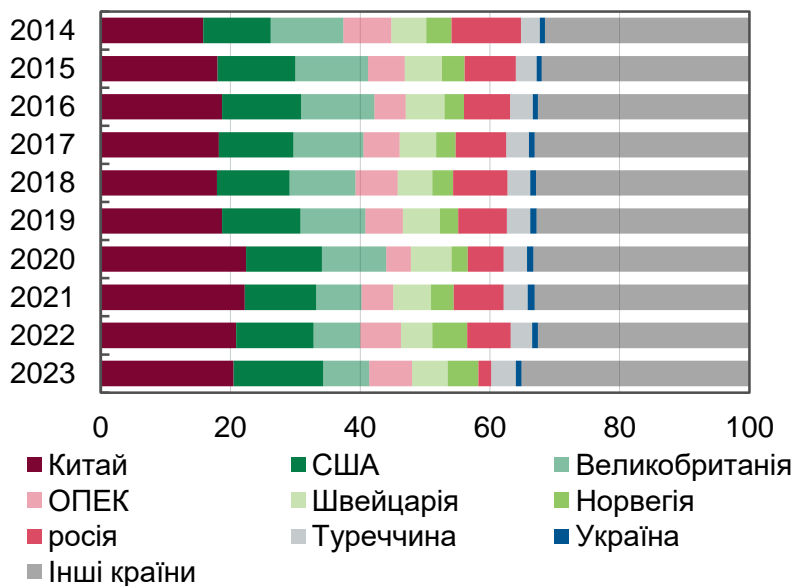

Джерело: Eurostat.

- Довгострокові структурні проблеми загострилися під час кризових періодів:
  - старіння населення;
  - слабок підвищення продуктивності;
  - зростаюча нерівність (у доходах, економічному розвитку держав-членів, борговому навантаженні, доступу до освіти та кваліфікації)

ЄС тісно пов'язаний із країнами іншого геополітичного спрямування через зовнішню торгівлю...

Основні торговельні партнери ЄС, % імпорту

Джерело: Євростат.

Пряма і непряма залежність ЄС від імпорту з Китаю на галузевому рівні, % доданої вартості

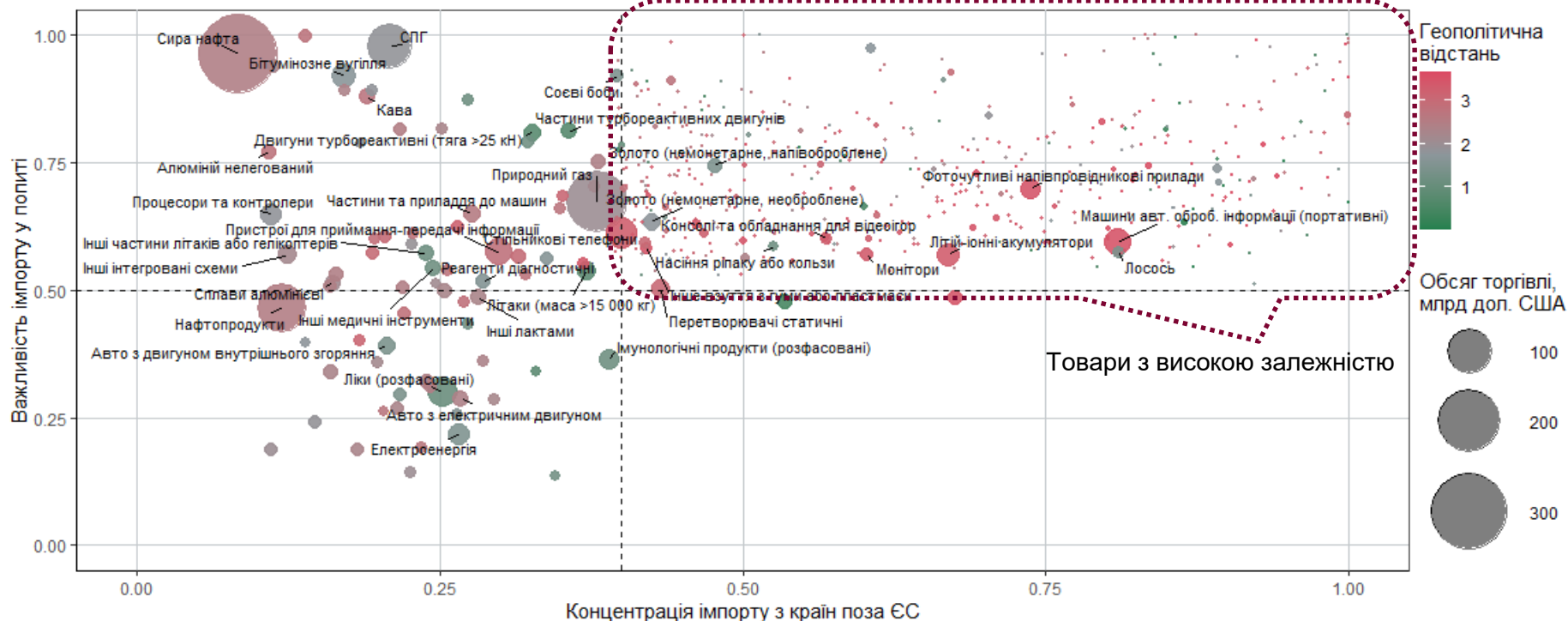

Джерела: розрахунки ЄЦБ за даними ОЕСР (Trade in Value Added, Inter-Country Input-Output Table) за 2018 рік.

- Не враховуючи торгівлю всередині ЄС, імпорт з Китаю має найбільший зважений за обсягами рівень концентрації. Високі рівні має також імпорт зі США, Великобританії та росії (енергоносії та критична сировина, зокрема нікель, уран), проте вони майже у 3 рази нижчі, ніж з Китаєм. Крім того, хоча з росії імпорт енергоносіїв і скоротився, ЄС залишається суттєво залежним від імпорту російського урану
- До повномасштабної війни 80% сталевих напівфабрикатів, що імпортуються до ЄС, постачали Україна та рф. Відновлення втрачених виробничих потужностей дозволить посилити позиції України на європейському ринку

... зокрема через товари з високим ступенем залежності від імпорту

Імпорт ЄС за індикаторами залежності, обсягами та середньозваженою геополітичною відстанню до країн-експортерів (відображені товари з високою залежністю або обсягом торгівлі понад 5 млрд дол.)

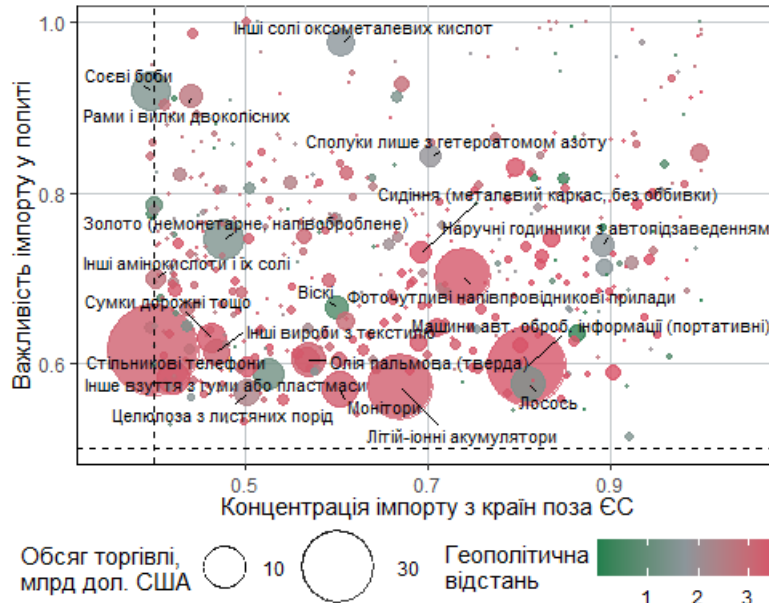

Заморські території, Гонконг і Макао (не мають голосу в ООН) мають таку ж геополітичну відстань, як і країни, що їх представляють, для Тайваню (не має голосу в ООН) – середня геополітична відстань країн G7. Дані [Bailey et al. \(2009\)](#). Джерело: розрахунки НБУ на даних ВАСІ-СЕРІІ за методологією Єврокомісії та голосуваннями в ООН у 2022 році.

- Висока залежність ЄС у імпорті визначається перевищенням індикаторами (концентрацією, важливістю і взаємозамінністю) відповідних порогових значень ([слайд 18](#))
- Геополітична відстань визначається як різниця голосувань в ООН між відповідною країною і США

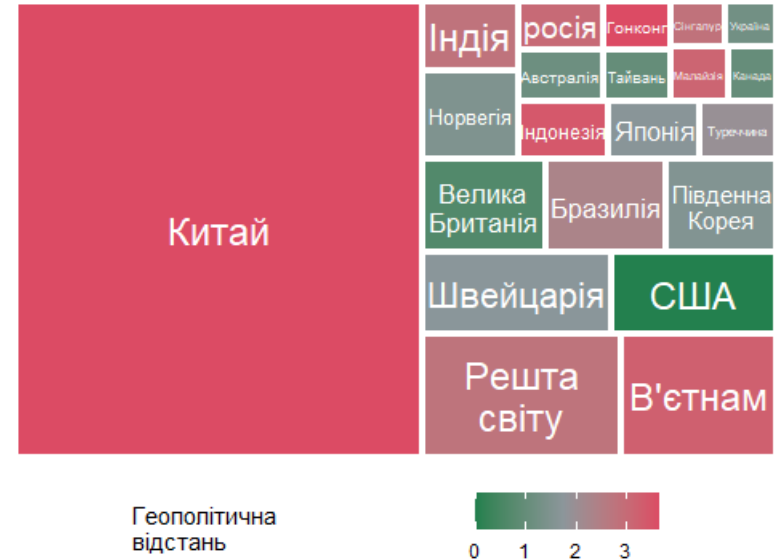
Географічне розташування та, відповідно, кліматичні особливості зумовлюють високу залежність ЄС у імпорті окремих товарів

Імпорт ЄС товарів з високою залежністю

Джерело: розрахунки НБУ на даних ВАСІ-СЕРІІ та [Bailey et al. \(2009\)](#).

Основні торговельні партнери ЄС у імпорті товарів з високою залежністю, %

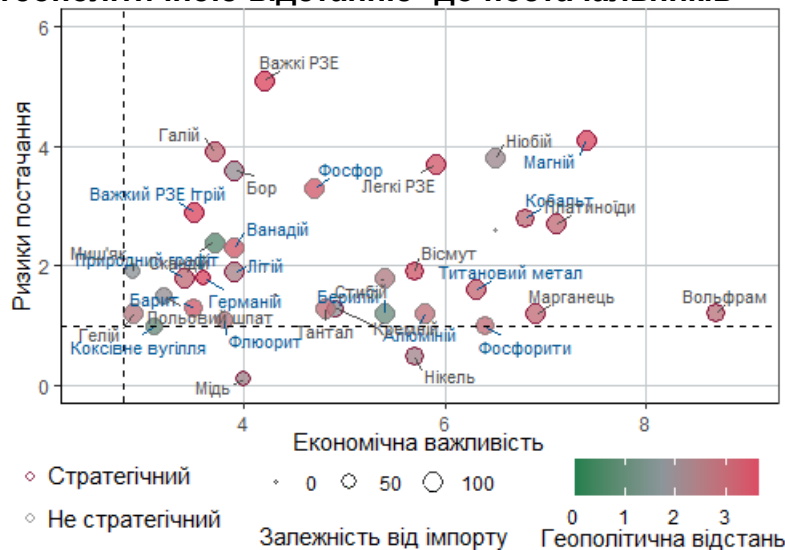

Джерело: розрахунки НБУ на даних ВАСІ-СЕРІІ та [Bailey et al. \(2009\)](#).

- Мова йде про імпорт ЄС із країн з іншим геополітичним спрямуванням продукції сільського господарства, текстилю, деревообробки
- Роль України в постачаннях с/г продукції в ЄС уже значна і може суттєво зрости

Стратегічну залежність для ЄС створюють критичні сировинні товари – основа більшості сучасної технологічної продукції

КСТ за ступенем залежності ЄС і зваженою геополітичною відстанню* до постачальників

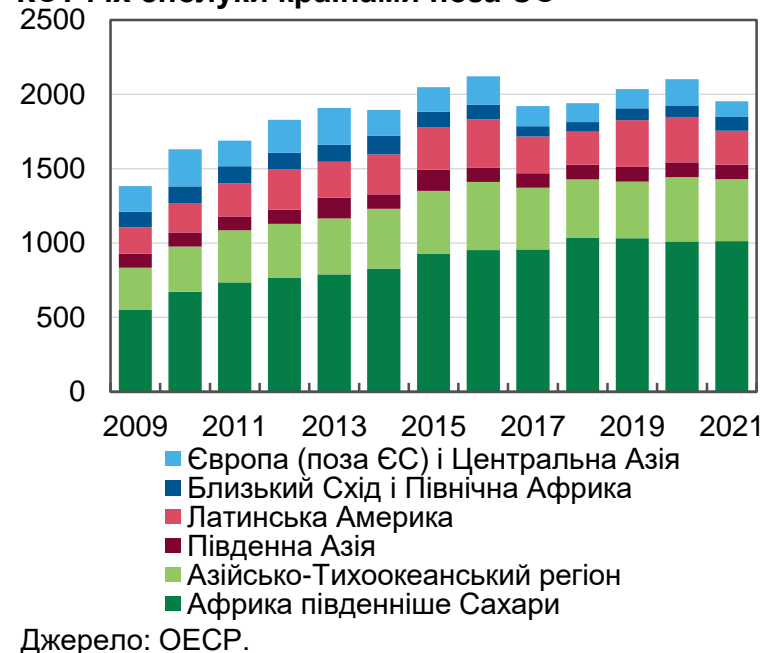

* За голосуваннями в ООН у 2022 році (Bailey et al., 2009).

Синім підписано КСТ, які Україна має або обробляє.

Джерело: Єврокомісія, [BRDO](#), [Держгеонадра](#).

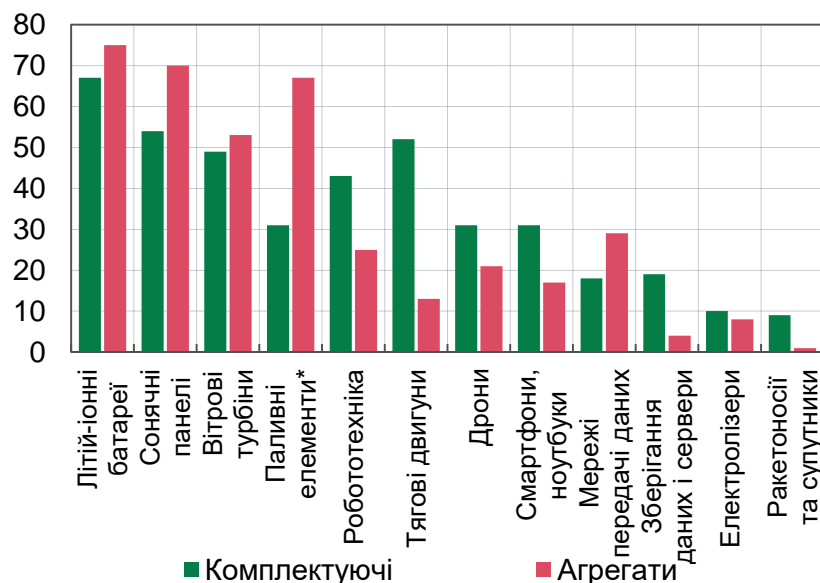
Кількість експортних обмежень, накладених на КСТ і їх сполуки країнами поза ЄС

- Критичні сировинні товари (КСТ) зазвичай використовуються у відносно невеликому обсязі, але вони є незамінними у стратегічних сферах
- Наразі диверсифікація постачань до ЄС обмежується концентрацією добування і/або обробки на світовому рівні, зокрема у сфері рідкоземельних елементів, магнію, платиноїдів тощо. КСТ також часто підпадають під експортні обмеження (наприклад, понад 70% кобальту і вольфраму)
- Окремі КСТ наявні в Україні, деякі вже розробляються. Є потенціал розбудови переробки та/або вторинної переробки потужностей навколо видобутку

Крім сировини, ЄС залежить від імпорту вузлів та агрегатів, виготовлених на основі її сполук

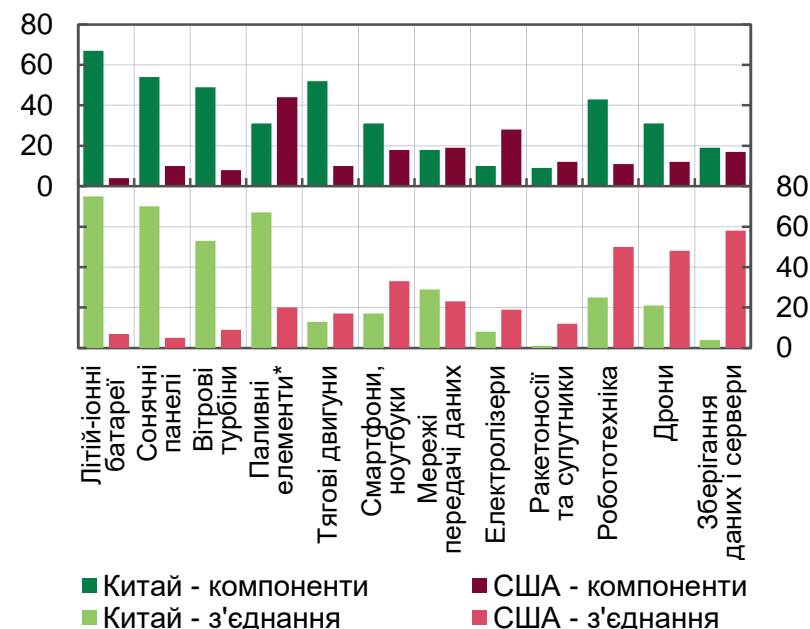
Частка Китаю у глобальному виробництві вузлів і агрегатів відповідних товарів, %

* Об'єднано для Азії (Китай, Японія, Корея, Тайвань і решта Азії).

Джерело: JRC Science for Policy Report.

Частка Китаю і США в імпорті ЄС вузлів і агрегатів для виготовлення відповідних товарів, %

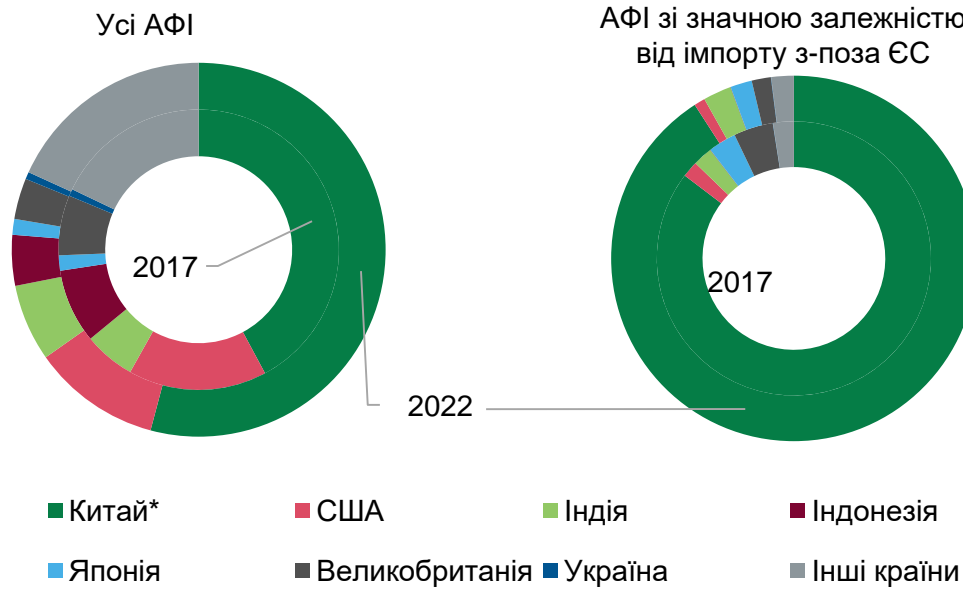
* У паливних елементах – об'єднано для Азії.

Джерело: JRC.

- ЄС суттєво залежить від США у проектуванні чипів і від Азії в їх виготовленні, однак такі проекти потребують значних інвестицій
- Китай домінує в усьому ланцюжку постачання акумуляторів, сонячних панелей та вітрових турбін, займає вагомe місце у виробництві комплектуючих для тягових двигунів, роботів і дронів, електроніки
- У сфері напівпровідників ЄС був чистим імпортером діодів і транзисторів з Китаю та передових чипів з Тайваню

У сфері медицини ЄС, попри наявне внутрішнє виробництво, суттєво залежить від імпорту АФІ, зокрема з Китаю та Індії

Розподіл активних фармацевтичних інгредієнтів (АФІ) за обсягом імпорту з країн поза ЄС, %

* Включає Гонконг і Макао.

** Визначення АФІ за [ECIPE](#).

Джерело: розрахунки НБУ на даних VASCI-SERII.

- Україна за останні 6 років спорадично експортувала окремі активно фармацевтичні інгредієнти (АФІ) до ЄС та має перспективи розширення постачань

Висновки

Залежність ЄС від країн з іншим геополітичним спрямуванням створює простір для переорієнтації торгівлі до більш геополітично близьких країн

Китай є постачальником більше половини товарів з високим ступенем залежності ЄС

Стратегічну залежність для ЄС створюють критичні сировинні товари, що є основою більшості сучасної технологічної продукції

ЄС покладається також на імпорту вузлів та агрегатів, виготовлених на основі сполук КСТ, а також окремих хімічних речовин для фармацевтичної продукції

Перспективи для України обережно оптимістичні у сільському господарстві та переробці, добуванні рідкоземельних металів, виробництві металургійної продукції, зброї, фармацевтичному виробництві. Але потрібні зусилля для приведення діючого законодавства до норм ЄС, а також значні інвестиції у розвиток виробничих потужностей

ДОДАТОК

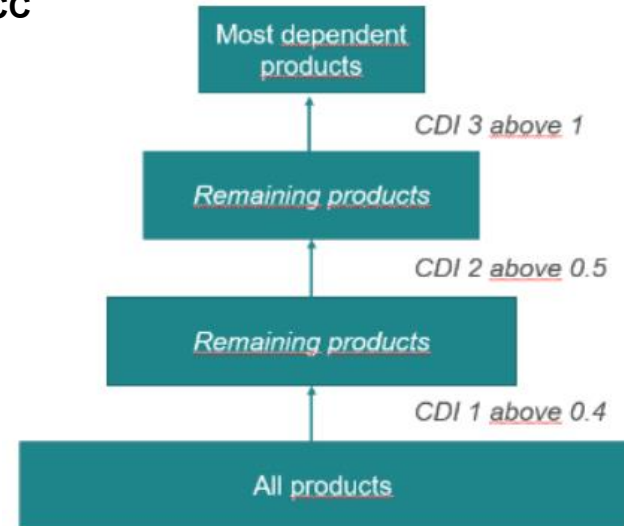
Методологія висхідного (кількісного) аналізу залежності ЄС у торгівлі товарами

Методологія висхідного аналізу

Джерело: [Єврокомісія](#).

Порядок виявлення залежності від поставок з-за меж ЄС

- CDI1: Концентрація імпорту з країн поза ЄС – індекс Герфіндаля-Гіршмана за частками країн-експортерів у імпорті ЄС (порогове значення 0.4 пункти)

$$CDI_1 = \sum_{i=1}^n (s_i^2)$$

- CDI2: Важливість імпорту з-за меж ЄС у попиті – відсоток імпорту з-за меж ЄС до загального імпорту ЄС (включаючи торгівлю між країнами ЄС), порогове значення якого складає 0.5 пункти

$$CDI_2 = \frac{\text{extra EU import value}}{\text{total EU import value}}$$

- CDI3: Взаємозамінність імпорту з-за меж ЄС внутрішнім виробництвом у ЄС – співвідношення імпорту з-за меж ЄС до загального експорту ЄС (порогове значення 1.0 п.)

$$CDI_3 = \frac{\text{extra EU import value}^{EU}}{\text{total export value}^{EU}}$$

Національний банк України

[Web](#) ▪ [Facebook](#) ▪ [Twitter](#) ▪ [Flickr](#) ▪ [Youtube](#) ▪ [Instagram](#)